

Cultuurhistorische quickscan

Erf Klein Gooswilligen

gemeente Scherpenzeel

LAND⁺

CULTUURHISTORISCH ADVIES

juni 2015

Kaart voorzijde: erf Klein Gooswilligen e.o. in ca. 1911.

Cultuurhistorische quickscan

Erf Klein Gooswilligen

gemeente Scherpenzeel

Opdrachtgevers

E. van de Glind, G. de Lange, Scherpenzeel.
H. van Paassen, DORPenLAND advies, Ede.

Auteur

Janneke Hoenselaars
LANDplus | cultuurhistorisch advies

Sumatraplein 21
6524 KG NIJMEGEN
M 06 - 127 128 23
T 024 - 360 32 19

janneke@landplus.nl
www.landplus.nl

juni 2015

Inhoudsopgave

1	Inleiding	1
2	De ontwikkelingsgeschiedenis	3
3	Huidige situatie	9
4	Visie en aanbevelingen	15
5	Inrichtingsschetsen	19
6	Erfinrichtingsplan	21
7	Conclusie	23
	Bronnen en literatuur	25
	Bijlagen	27
A	Kadastrale Minuut 1811 - 1832 (Scherpenzeel 1926)	29
B	Kadastrale hulpkaart 1884	30
C	Notariële akte 1919	31
D	Kadastrale hulpkaart 1938	32
E	Kadastrale hulpkaart ca. 1960	33
F	Bouw systeemwoning ca. 1965	34
G	Kadastrale legger 1969	35
H	Kadastrale hulpkaart 1992	36
I	Bouwtekening woonhuis en berging 2000/ 2007	37
J	Sortimentskeuze erfbeplanting	38

Het erf Klein Gooswilligen. De bebouwing met een stippellijn wordt gesloopt.

1 Inleiding

In het buitengebied van Scherpenzeel ligt erf Klein Gooswilligen. Op het erf staan een woonhuis (Klein Gooswilligenweg 2, verder nr.2 genoemd), een schuurwoning (Klein Gooswilligenweg 2a, verder nr.2a genoemd), varkenshokken, een wagenloods, varkensstallen en een berging. Het erf zal een transformatie ondergaan van agrarisch erf naar een erf waar gewoond gaat worden.

De eigenaar wil dat er zowel op het woonhuis (nr.2) als op de schuurwoning (nr.2a) een woonbestemming komt en wenst gebruik te maken van de 'ruimte voor ruimte' regeling. Binnen dit kader wordt een aantal bijgebouwen gesloopt. Deze bijgebouwen zijn buiten gebruik en/of in slechte staat. Bovendien ontnemen de varkensstallen het zicht op het erf vanaf de weg. Het erf zal opnieuw worden ingericht.

Wetgeving

Cultuurhistorisch onderzoek vormt sinds januari 2012 bij een bestemmingsplanwijziging een verplicht onderdeel (Bro art. 3.6.1.lid2). Cultuurhistorische waarden dienen nadrukkelijk te worden meegewogen. Het erf Klein Gooswilligen kent een lange geschiedenis. Bewoning op dit erf gaat mogelijk terug tot de Late Middeleeuwen. Om op een historisch verantwoorde manier om te gaan met de transformatie is voorgesteld een cultuurhistorische quickscan op te stellen.

Opzet

De cultuurhistorische quickscan geeft inzicht in de historische ontwikkeling van het erf. Een historische kaartenreeks visualiseert de ruimtelijke ontwikkeling van het erf. Daarbij wordt aandacht besteed aan de bebouwingsgeschiedenis, de historisch opbouw van het erf, wegenpatronen en beplantingsstructuren. De historische ontwikkeling wordt vergeleken met de huidige situatie. Wat is er op het erf nog zichtbaar van de rijke historie. Samen met een kort onderzoek van boerenerven in de Gelderse Vallei worden suggesties gedaan hoe herinrichting van het erf op een historisch verantwoorde manier kan plaatsvinden. Een tweetal inrichtingsschetsen visualiseren deze mogelijkheden. Het erfinrichtingsplan geeft de definitieve inrichting van het erf weer. In de bijlagen zijn hulpkarten, kadastrale leggers en bouwtekeningen opgenomen. Deze geven naast de historische kaartenreeks een goed beeld van de bebouwingsgeschiedenis van het erf.

2

Ontwikkelingsgeschiedenis

Eerste vermelding

De erven Groot en Klein Gooswilligen vormen een afgeleide van een nederzetting met de naam Gooswilligen (*Goitswillige*). Bronnen vermelden dat de oorsprong van deze nederzetting teruggaat tot in de prehistorie.

Waar de naam Gooswilligen vandaan komt is onduidelijk. De naam wordt in historische documenten op uiteenlopende manieren geschreven, zoals *Goitswillige*, *Godswillgen*, *Gootswillige*. De herkomst van 'Goos' is thans onbekend. 'Willigen' refereert mogelijk naar een plaats van/bij de wilgen, met latere woekervokaal 'i' (Berkel, 2003). De naam Gooswilligen zal van oorsprong ontstaan zijn in een lager gelegen relatief nat gebied, een plek waar wilgen goed gedijen.

Bewoning op het erf Klein Gooswilligen dateert uit de Late Middeleeuwen. De naam Klein Gooswilligen komt pas sinds de 18^e eeuw voor, maar mogelijk gaat deze naam terug tot in de 17^e eeuw (RAAP, 2009). Het onderscheid tussen Groot en Klein is hoogstwaarschijnlijk uit overerving voortgekomen.

Historische kaartenreeks

De historische kaartenreeks geeft een beeld van de ontwikkeling van het erf. In de bijlagen zijn kadastrale hulpkarten, leggers en bouwtekeningen opgenomen. Voor de oriëntatie is de huidige bebouwing met witte belijningen over de kaarten geprojecteerd.

Kadastrale Minuut 1811-1832 | Het erf Klein Gooswilligen is begin 19^e eeuw in bezit van Davelaar en consorten, fabrikier te Scherpenzeel. Davelaar heeft naast het erf Klein Gooswilligen ook veel andere grond in de gemeente Scherpenzeel in bezit (ca. 140 ha.).

Op de kadastrale minuut uit 1811-1832 (Scherpenzeel 1826) is te zien dat het erf Klein Gooswilligen wordt ontsloten door een oprit. Op het erf staat een huis met een aantal kleine bijgebouwen, waaronder een bakhuis en een hooiberg. Ten westen van het huis ligt een boomgaard en een opgaand loof- en dennenbosch. Het erf wordt omgeven door bouwlanden en uitgestrekte heidevelden. Aan de rand van de heidevelden bevindt zich een schuur met erf.

Historische kaart 1885 | De kaart van 1885 toont uitbreiding van de bebouwing op het erf met de huidige schuurwoning (nr. 2a) en kleinschalige bebouwing aan de zuidzijde.

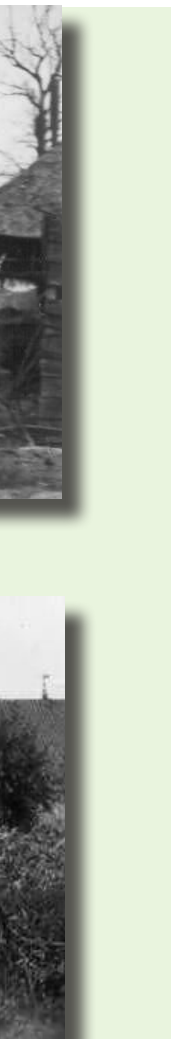

Historische kaarten uit 1911 (boven) en 1962 (onder).

Foto's uit de oorlogsjaren. Te zien zijn de oprit van het erf, twee vierroedige hooibergen, het 'oude' huis in het verlengde van de oprit en de schuurwoning (nr.2a).

Mogelijk dateert (een deel van) de huidige bebouwing, zoals de wagenloods, uit deze tijd. Aan de noordzijde staat een schaapskooi (S.K.). Bouwlanden en heidevelden waren in deze tijd onlosmakelijk met elkaar verbonden. Op de heidevelden graasden schapen en werden heideplaggen gestoken om de vruchtbaarheid van de bouwlanden op peil te houden.

Het erf wordt ontsloten via een oprit met aan weerszijde een rij bomen. Ook is er een ontsluitingsweg vanuit het westen. Deze weg verbindt de erven Groot- en Klein Gooswilligen met elkaar. Mogelijk vormt dit de oorspronkelijke ontsluitingsweg van Klein Gooswilligen, maar dat is niet met zekerheid te zeggen. Aan de noord- en westzijde van het erf zijn delen van de heide op kleine schaal ontgonnen en in gebruik als bouw- of grasland omsloten door houtwallen. Deze houtwallen beschermden het gewas tegen vraat van schapen, ander vee en wild. Bovendien zorgde ze voor bescherming van de vruchtbare bodem en leverde nuttige producten zoals vruchten en hout.

Ook op het erf zelf worden de bouw- en graslanden omgeven door houtwallen. Door deze houtwalstructuur kende het erf een kleinschalig en besloten karakter. De groenstructuren aan de zuidzijde van het erf kennen een meer natuurlijk verloop. Dit groen volgt waarschijnlijk een oude beekloop voordat de Nattegatsloot werd gekanaliseerd.

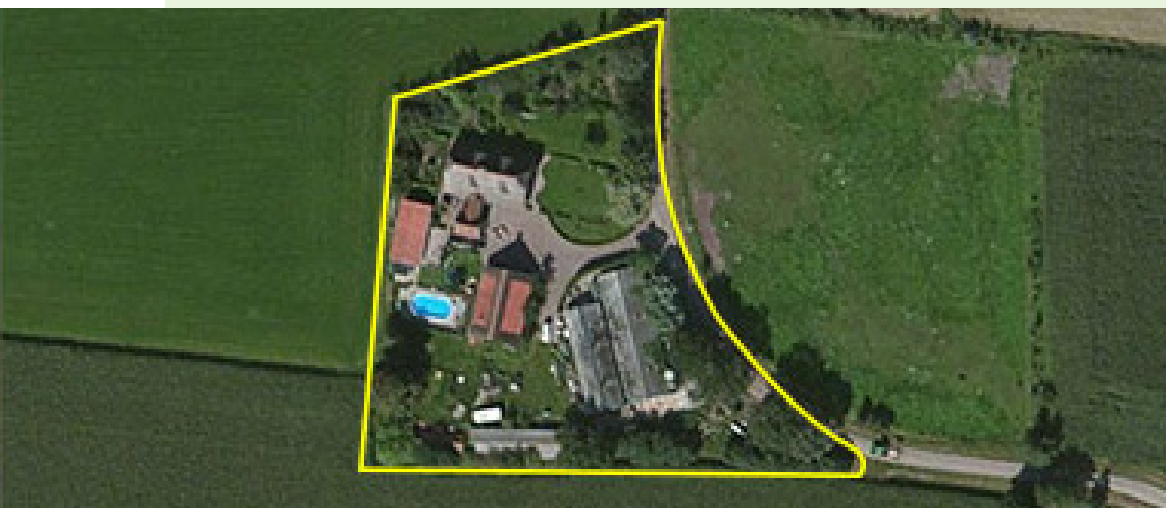
Historische kaart 1911 | Op de kaart 1911 is te zien dat het stelsel van houtwallen is uitgebreid. De bebouwing ligt ingebed in het opgaande groen. De schaapskooi aan de rand van de heide is afgebroken. Inmiddels zijn er andere manieren om de vruchtbaarheid van de akkers op peil te houden. Aan de noord- en westzijde van het erf zijn kleinschalige ontginningen van de heide zichtbaar.

Historische kaart 1962 | In de jaren '60 van de 20^e eeuw verandert er veel op het erf en in de omgeving. De Gooswilligenweg wordt als een rechte structuur in het gebied aangelegd, perceelsgrenzen worden rechtgetrokken en er worden kavels uitgeruild. Dit alles om een zo optimaal mogelijke agrarische bedrijfsvoering te hebben.

Het erf Klein Gooswilligen bestaat uit een *huis, schuur, erf, weiland, bouwland, weg en hakhout* (bijlage E). De oprit van het erf wordt betrokken bij een doorgaande route die over het erf loopt. Een nieuwe

Luchtfoto eind jaren '80 20^e eeuw (boven) en 2013 (onder).

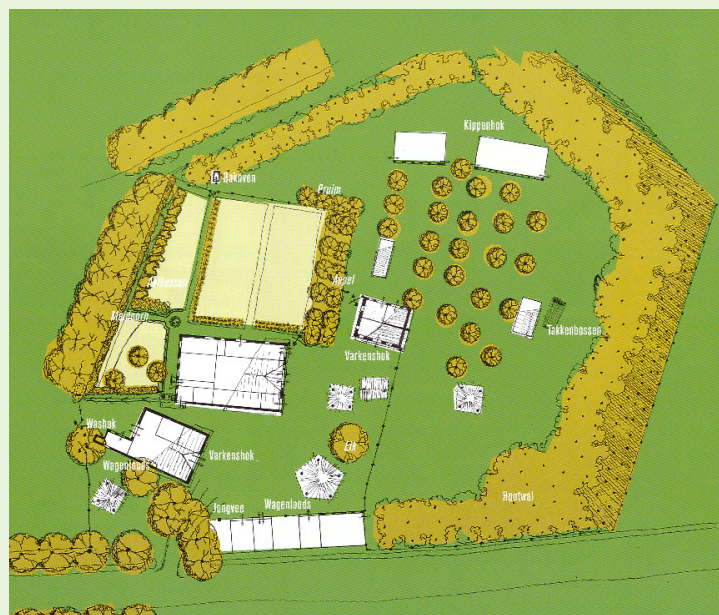
weg in noordelijke richting wordt voor de schuurwoning langs aangelegd. Er verdwijnen veel structuren en elementen van het erf als houtwallen, bospercelen en boomgaarden. Ook de route van het erf naar de Barneveldsestraat wordt opgeheven. Er wordt in de jaren '60 van de 20^e eeuw nog meer bijgebouwd. In ca.1965 wordt ten noorden van de huidige schuurwoning een systeemwoning gerealiseerd (bijlage F). Een kadastrale legger uit het dienstjaar van 1969 omschrijft het erf als volgt: *2 huizen (hzn), schuur, kippenhok, erf, weiland (wld), bouwland (bld) en een noodwoning* behoren (zie bijlage G).

Luchtfoto ca. eind jaren '80 van de 20^e eeuw | Een luchtfoto uit eind jaren '80 van de 20^e eeuw toont verschillende veranderingen op het erf. In vergelijking met voorgaande topografische kaart (1962) is te zien dat de Klein Gooswilligenweg niet meer over het erf loopt, maar voor de voormalige varkensstallen afbuigt in noordelijke richting. Het erf wordt via twee opritten ontsloten. Op de luchtfoto is de bebouwing op het erf goed te zien. Op de plek van de huidige woning (nr.2) staat een tweetal gebouwen. Het betreft naar alle waarschijnlijkheid de (systeem)woning en een varkensstal (bijlage G). De huidige schuurwoning (nr.2a) ligt in het midden. Ten oosten hiervan staan de varkensstallen, ten zuiden een wagenloods en varkenshok. Ook staat er een hooiberg op het erf. Volgens bronnen hebben er twee vierroedige hooibergen gestaan (bijlage C). De tweede hooiberg lag meer aan de zuidzijde en is afgebroken bij de bouw van de varkenshokken. Het huis dat staat aangegeven op de kaart 1811-1832, verder oude huis genoemd, is eind jaren '80 afgebroken. De contouren zijn nog op de luchtfoto zichtbaar. Diverse delen hiervan zoals stenen en gebintdelen zijn in het Openlucht museum in Arnhem opgeslagen.

De (systeem)woning en de varkensstal (voormalige koeienstal) hebben in 2007 plaatsgemaakt voor de huidige woning met bakhuis (nr.2). Ook is er een bijgebouw aan de westzijde van de woning bijgebouwd. De schuurwoning (nr.2a) is recent verder in pandig aangepast en uitgebreid met een dakkapel. De hooiberg is verdwenen.

Het kleinschalige, besloten kampenlandschap met grillige patronen is goed zichtbaar op de kaart uit ca. 1872.

Voorbeeld erf kampenlandschap Gelderse Vallei. Bron: Drenth (2003).

3

Huidige situatie

Het landschap

Het grondgebied van de gemeente Scherpenzeel behoort tot de Gelderse Vallei. Een groot deel van de Gelderse Vallei bestaat uit een afwisseling van smalle, kleine dekzandruggen en lagere moerassige gronden.

De dekzandruggen zijn van vroeger uit een ideale bewoningsplek voor landbouwers. Er was sprake van een goede ontwatering en ze lagen in de nabijheid van beekdalen. Door het gemengde karakter van de bedrijfsvoering hadden boeren een sterke voorkeur voor hogere en lagere gebieden. Rondom de boerderijen lagen de bouwlanden. Bospercelen waren nodig voor houtopbrengst, varkens en vee. Heide voor het steken van plaggen en als graasgebied voor schaapskudden. De lager gelegen beekdalen en dekzanden fungeerden als gras- en hooiland.

Door het grillige patroon van dekzandruggen en beekdalen was er sprake van individuele occupatie. Dit resulteerde in een kleinschalig mozaïekvormig landschapspatroon met grillige vormen en onregelmatige ruimten, het kampenlandschap.

De erven waren samengestelde erven. Het hoofdgebouw wordt omringd door bijgebouwen met een specifieke functie, zoals een bakhuis, een schaapskooi, twee of drie kapbergen en vaak een varkenshok. Ook bevindt zich op het erf dikwijls eikengeriefhout ten behoeve van het bouwhout, een moestuin, een siertuin en hakhoutwallen rondom het erf.

Het erf, de bebouwing en erfbeplanting

Het erf wordt ontsloten vanaf de Klein Gooswilligenweg. De entree bevindt zich in de noordoosthoek van het erf. De bebouwing bestaat uit een woonhuis (nr.2) en de schuurwoning (nr.2a), een wagenloods (A), varkenshokken (B) en varkensstallen (C), de plek van het oude woonhuis (D) en een recent gerealiseerd bijgebouw (E).

De schuurwoning is een doorrijschuur met aan beide kopse kanten deeldeuren. Door de aanwezigheid van een oven aan de zuidzijde, die hoogstwaarschijnlijk het bakhuis bij het oude huis verving, betreft dit de voorzijde van de schuur. Aan deze zijde heeft ook een woonvertrek gezeten (zie bijlage C). Aan de westzijde van het erf bevindt zich een aantal kleine bijgebouwen en een zwembad.

Schuurwoning recent aangepast (nr.2a).

Wagenloods (A).

Varkenshokken (B).

Woonhuis (nr.2) gebouwd in 2000.

Zuidelijke entree met varkensstallen (C).

De eiken bij de zuidelijke entree.

Kastanje in de zuidwesthoek van het erf.

Eik aan de zuidrand van het perceel.

Beukenhaag, treurwilg en gazon.

Rij knotwilgen langs de weg.

Leilindes met buxushaagjes, beukenhaag en gazon.

Huidige erfinrichting

Aan de zuidoostzijde is een tweede entree. Deze entree vormt de oorspronkelijke oprit van het erf (zie kaart 1811-1832) en komt uit op een open plek.

Aan de noordzijde daarvan staat de voorzijde van de schuurwoning (nr.2a), aan de zuidzijde varkenshokken (B) en een wagenloods (C). Nabij een kastanjeboom achterop het erf heeft het oude huis (D) gestaan en ook tweehooibergen. Er zijn plannen om de wagenloods (A), de varkenshokken (B) en varkensstallen (C) af te breken.

Het oude huis stond in de zuidwesthoek van het erf bij de nog bestaande kastanje (D).

Het erf wordt aan de noord- en zuidzijde omgeven door een houtwal. Langs de Klein Gooswilligenweg staat een rij knotwilgen op gemeentelijke grond. Bij de entree in de zuidoosthoek staat een aantal grote eiken (gemeente) en op de zuidelijke erfgrens een oude eik. Achter op het erf bij het oude huis staat een kastanje. Verder bevinden zich op het erf recent aangeplante beukenhagen, leilindes, buxushaagjes en gazons. De verharding van het erf bestaat uit rode gebakken klinkers.

4

Visie en aanbevelingen

Het erf vormt een goed startpunt om de streekeigen kwaliteiten van het buitengebied te behouden en te versterken, om zo verdere vervlakking van het cultuurlandschap tegen te gaan. Erven zijn in het verleden op een logische plek in het landschap ontstaan en gegroeid. Het waren herkenbare eenheden. Door wijzigingen op het erf en in de omgeving, is de ligging tegenwoordig minder logisch dan vroeger het geval was.

Beplanting op het erf

Het erf Klein Gooswilligen ligt in het kampenlandschap. Dit landschap wordt van oorsprong gekenmerkt door een onregelmatig patroon van kleine akkers en hooilanden in een fijnmazig patroon van houtwallen. Het erf Klein Gooswilligen kent in de 19^e eeuw een besloten karakter. Ten westen van het oude huis bevindt zich een bosperceel met loof- en naaldbomen en een boomgaard. De bouwlanden worden omgeven door houtwallen en de oprit aan beide zijden door een rij bomen.

Er is veel van dit besloten landschap verloren gegaan. Houtwallen zijn grotendeels verdwenen, het landgebruik is veranderd en de kavelstructuren zijn rechtgetrokken en sterk vergroot. De boomgaard en het bosperceel op het erf Klein Gooswilligen zijn verdwenen en hebben plaatsgemaakt voor grasland. Dit grasland behoort niet meer tot het eigendom van de huidige eigenaar. De bouwlanden zijn omgezet naar grasland. De houtwallen rondom de percelen zijn verdwenen. Alleen rondom het erf zelf staat aan de noord- en zuidzijde nog een houtwal. De bomenrij langs de oprit is verdwenen. Mogelijk behoort de oude eik aan de zuidzijde nog tot de bomen die langs de oprit stonden.

Voorgesteld wordt de houtwal rondom het erf te herstellen en de solitaire bomen op het erf te respecteren. Helaas is de boomgaard niet op de oorspronkelijke plek te herstellen, omdat deze grond niet meer tot het erf behoort. Toch hoort een boomgaard op een erf. Voorgesteld wordt om op de plek van de huidige varkensstallen een boomgaard aan te leggen ter grootte van de huidige bebouwing (500m²). Denkbaar is om op de plek van het oude huis een moestuin aan te leggen (zie inrichtingsschets A). De moestuin wordt omgeven door een streekeigen haag. Zo wordt de plek van het oude huis weer zichtbaar.

.....

Ontsluiting van het erf Klein Gooswilligen

Begin 19^e eeuw wordt het erf via een lange oprit ontsloten. In het verlengde van de oprit ligt een pad naar de Barneveldsestraat. Het is goed mogelijk dat van oorsprong het erf ontsloten werd vanuit het westen. Op oude kaarten is er een diagonaal pad over het heideveld zichtbaar die de erven Groot- en Klein Gooswilligen met elkaar verbindt.

Vanaf begin 20^e eeuw maakt de oprit deel uit van de openbare weg (zie historische foto hieronder). De weg liep over de oprit en maakte ter hoogte van de schuurwoning (nr.2a) een bocht en vervolgt zijn weg vlak langs de huidige voorgevel van het huis (nr.2) in noordelijke richting. In de 20^e eeuw is de Gooswilligenweg verlegd naar de plek waar deze tegenwoordig ligt en is het erf ten westen van de weg komen te liggen.

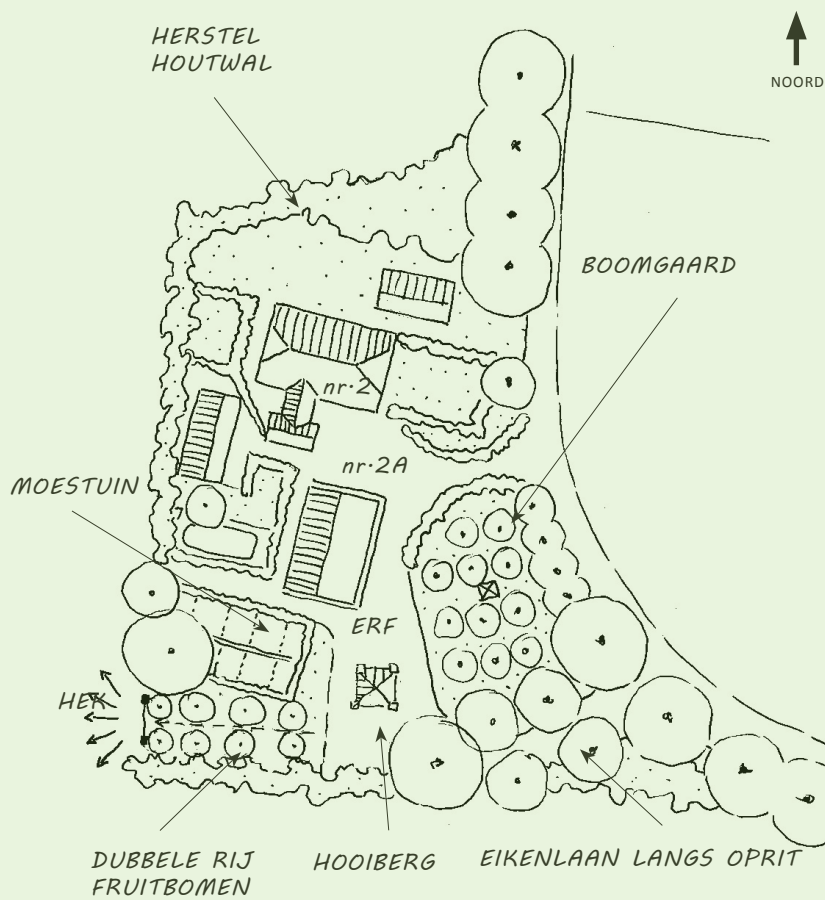
De ontsluiting van het erf heeft door de tijd heen op verschillende plekken gelegen. Mogelijk lag de oudste ontsluiting van het erf in de zuidwesthoek. Lange tijd heeft er een oprit gelegen aan de oostzijde (ten zuiden van de huidige varkensstallen). De huidige entree ligt tussen het huidige huis (nr2.) en de schuurwoning (nr.2a.) en vormt een fragment van de Gooswilligenweg die ooit over het erf heen liep.

Nieuwbouwmogelijkheden op het erf

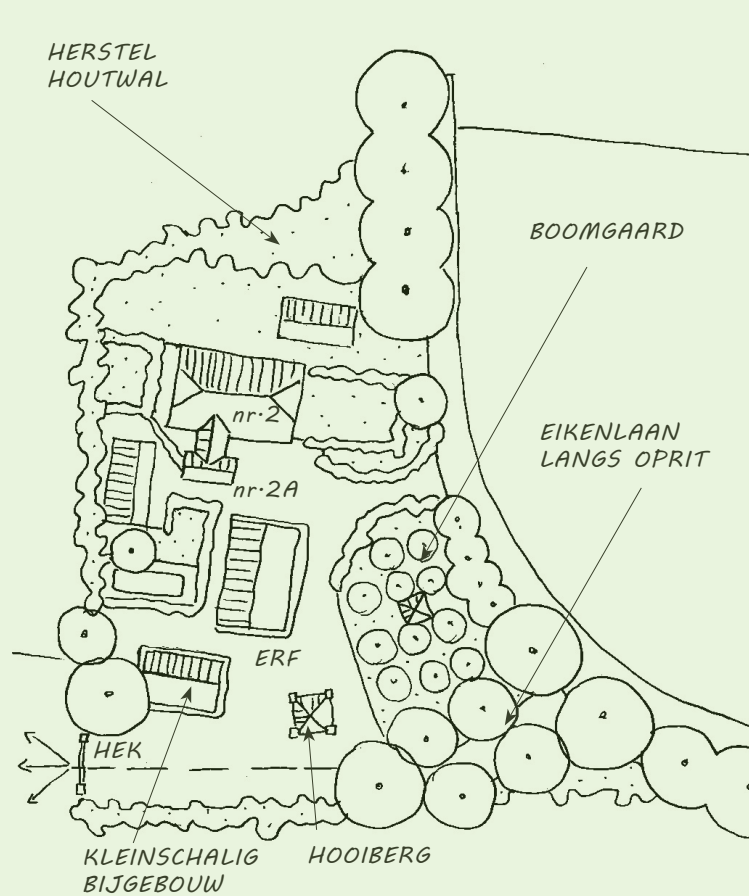
Door afbraak van het oude huis in de zuidwesthoek van het erf en de bouw van een nieuwe woning op het noordelijke deel van het erf is de ruimtelijke opbouw van het erf veranderd. Was er op het zuidelijke deel voorheen sprake van een huis (lees oude huis) met een schuurwoning gesitueerd rondom een erf met een aantal kleine gebouwtjes als hooibergen en wagenloods. Tegenwoordig ligt het accent van het erf op het noordelijke deel waar zich ook de huidige oprit bevindt.

Door de bouw van de nieuwe woning op het noordelijke deel van het erf wordt afgeraden om op de plek van het oude huis een nieuw huis te realiseren. Dat komt de leesbaarheid van een erf, waar de hoofdbebouwing van oorsprong bestaat uit een huis en een schuurwoning, niet ten goede. Wel is een klein onderschikt bijgebouw op de plek van het oude huis denkbaar (zie inrichtingsschets B).

Kleinschalige bebouwing op het zuidelijke deel van het erf als hooibergen, kippenhok en bijenstal wordt juist aangeraden. Deze bebouwing heeft in het verleden ook op het erf gestaan (zie foto pagina 4) en geeft het erf een informele sfeer.

Inrichtingsschets A

Inrichtingsschets B

5

Inrichtingsschetsen

Naar aanleiding van de visie in het voorgaande hoofdstuk is er een tweetal inrichtingsschetsen gemaakt. Bij de inrichtingsschetsen ligt het accent op het zuidelijke deel, omdat het noordelijke deel recent ingericht is.

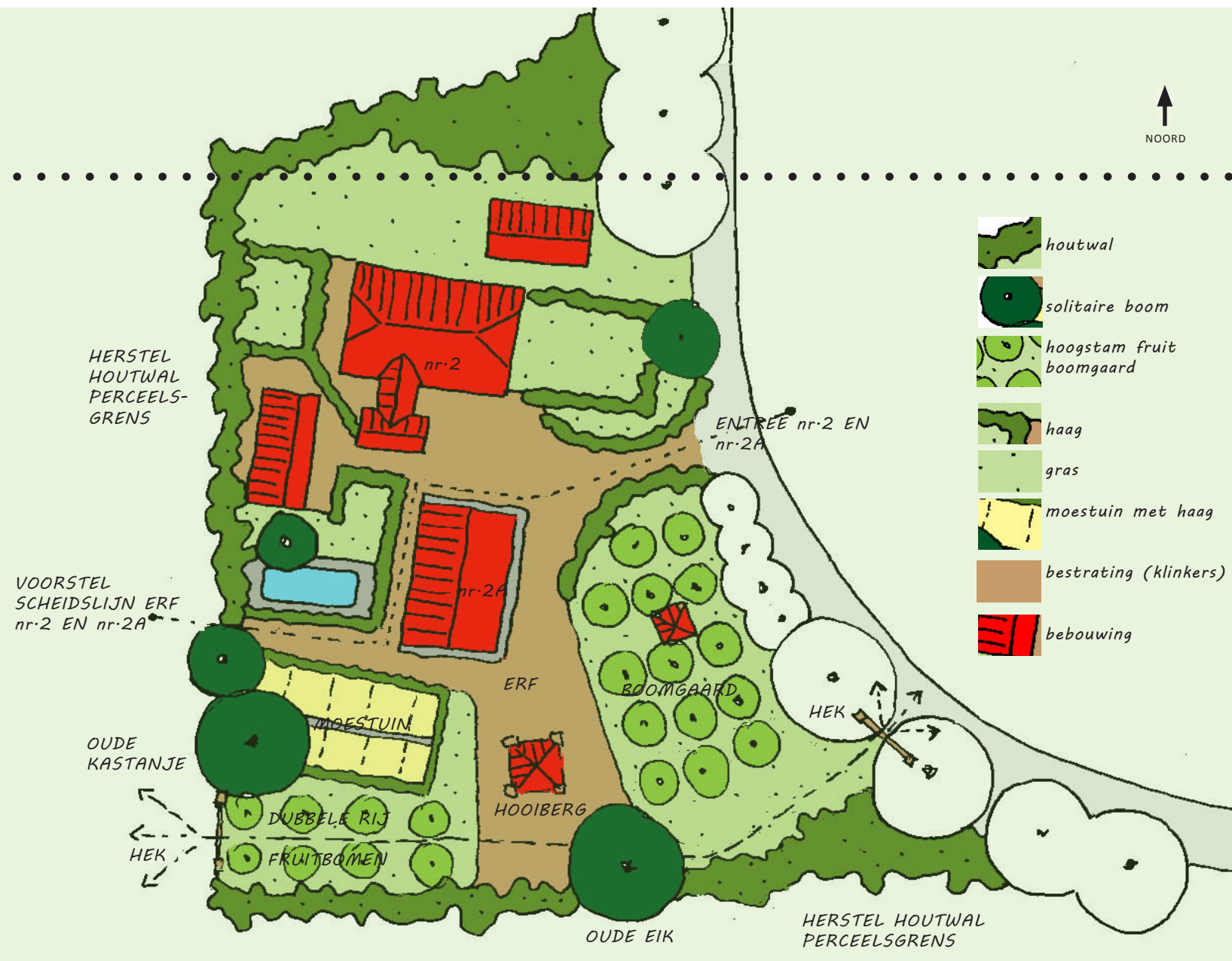
Algemene richtlijnen

- Behouden bestaande karakteristieke solitaire bomen op het erf (o.a. eik, kastanje) en de beukenhaag aan weersijden van de huidige entree.
- Herstellen houtwal rondom het erf. Een houtwal kent een opgaande, robuuste uitstraling van aaneengesloten beplanting en bestaat uit verschillende houtsoorten. De minimale breedte betreft 3 meter.
- Herstellen van zuidelijke entree tussen twee eiken en aanplant van twee rijen eiken langs deze oprit en het visueel maken van de oude route richting Groot Gooswilligen d.m.v. hekwerk.
- Aanplant boomgaard met gras op plek varkensstallen. De varkensstallen hebben een oppervlak van ca. 500m². Dit is tevens de minimale afmeting van de toekomstige boomgaard.
- Gebruik maken van streekeigen bomen, heesters, hagen en planten (zie bijlage J).
- Informeel situeren van kleinschalige bebouwing op het erf. Terugbrengen van een of twee vierroedige hooibergen. Eventueel andere kleinschalige bebouwing als bijenstal, kippenhok etc.
- Klinkers en/of keitjes voor bestrating.

Aanvullende richtlijnen

Inrichtingsschets A | Aanleg moestuin op plek van oude huis (ca. 10x15m.). Op deze manier worden de contouren van dit verdwenen huis weer zichtbaar. De moestuin wordt omgeven met een streekeigen haag zoals meidoorn. Aanplant dubbele rij met fruitbomen zodat historische route richting Groot Gooswilligen weer zichtbaar wordt.

Inrichtingsschets B | Bouw van een kleinschalige bijgebouw op de plek van het oude huis. Dit bijgebouw is qua massa onderschikt aan het huis (nr.2) en de schuurwoning (nr.2a). Met materiaal- en kleurgebruik wordt aansluiting gezocht bij de bestaande bebouwing.

Erfinrichtingsplan Klein Gooswilligen

6

Erfinrichtingsplan

Voorwaarden erfinrichtingsplan en motivatie

Het erfinrichtingsplan borduurt voort op inrichtingsschets (A) uit het voorgaande hoofdstuk, maar dient ook aan te sluiten bij de voorwaarden die gesteld worden vanuit de functieverandering.

Dit betreft o.a.:

- Het erf Klein Gooswilligen wordt gesplitst in twee delen; woning nr.2 en de schuurwoning nr.2a..
- Elk deel omvat circa 1.500m² bebouwing/tuin of samen circa 3.000m².
- Het erf Klein Gooswilligen beschikt over één oprit.

Om te voldoen aan bovenstaande voorwaarden is er een erfinrichtingsplan gemaakt gebaseerd op inrichtingsschets A. De keuze op de inrichtingsschets heeft ondermeer te maken met de beperkte nieuwbouw op het erf door de beperking van het aantal m³.

Het erf Klein Gooswilligen wordt gesplitst in twee delen van circa 1.500m² bebouwing/tuin.

Het oorspronkelijke erf bevindt zich op het zuidelijk deel van het huidige erf. Hier stond het oude huis, de huidige schuurwoning (nr.2a), enkele bijgebouwen zoals kapbergen etc. rondom een open ruimte. Door afbraak van het oude huis en nieuwbouw van het huidige huis (nr.2) heeft er een omkering op het erf plaatsgevonden. Het 'hoofdhuis' ligt niet meer op het zuidelijke deel van het erf, maar op het noordelijke deel.

In de toekomst zal het huidige erf gesplitst worden. De scheidslijn is op het erfinrichtingsplan aangegeven met een stippellijn. Vanuit historisch perspectief is een oostwest gerichte scheiding net ten noorden van de huidige schuur (nr.2a) voorstelbaar. Ondanks deze kadastrale splitsing is het erfinrichtingsplan ontworpen als één samengesteld erf met één ruimtelijke opbouw, omdat dit vanuit historisch perspectief in het verleden ook zo geweest is. Ruimtelijk gezien zal huis nr.2 als 'hoofdgebouw' fungeren. De schuurwoning (nr.2a) en enkele kleinere gebouwen als schuurtjes, kapbergen vormen de 'bijgebouwen'.

Verder is bepaald dat zowel de woning (nr.2) als de schuurwoning (nr.2a) in de toekomst circa 1.500m² grond krijgen toegewezen incl. de footprint van de woning. In het te wijzigen bestemmingsplan zal deze grond de bestemming 'wonen' krijgen. Voor nr.2 betekent dit dat de woning, de bijgebouwen (rode kleur) en het verharde erf (bruine kleur) in het bestemmingsplan vallen onder de bestemming 'wonen'.

Voor nr.2a betreft dit de schuurwoning (rode kleur), het erf (bruine kleur) en de moestuin. De overige gronden zoals de tuin van nr.2 en de boomgaard en fruitbomen van nr.2a vallen onder de bestemming 'landschap/ agrarische gronden'.

Het erf Klein Gooswilligen dient over één oprit te beschikken

Historisch gezien heeft het erf lang één oprit gekend. De oprit lag ongeveer op de plek van de huidige oprit aan de zuidoostzijde, wat goed te zien is op de historische kaart uit 1811 – 1832 (pagina 2). Lange tijd is deze situatie onveranderd gebleven. Pas vanaf halverwege de 20e eeuw (pagina 4) verandert de situatie. De oorspronkelijke oprit doet voortaan dienst als doorgaande route, samen met een nieuwe weg vanaf het erf in noordelijke richting. Op de kaart uit 1962 (pagina 4) is te zien dat de openbare weg over het erf heen loopt. Eind 20e eeuw wordt de bocht buitenom het erf gelegd en komt de weg te liggen op de plek van de huidige Klein Gooswilligenweg.

Vanuit de geschiedenis kan gesteld worden dat er van oorsprong één oprit aanwezig was. Deze lag op de plek van de inrit aan de zuidoostzijde van het erf. De huidige inrit is een latere toevoeging. Zoals eerder gezegd heeft er door de sloop van het oude huis en de bouw van de nieuwe woning (nr.2) in 2007 een omkering op het erf plaatsgevonden. Ook in de toekomst zal er bij de inrichting van het erf sprake zijn van een samengesteld erf. Concreet betekent dit dat de huidige oprit de entree van het nieuwe erf gaat worden. De zuidelijke inrit zal geen dienst meer doen als ingang maar nog wel visueel aanwezig blijven op het erf, als verwijzing naar het verleden. Voor de zuidelijke inrit zal een houten hek komen op dezelfde manier als in de zuidwest hoek van het erf ook het geval is. Zo blijven de verdwenen historische routes, de vroegere oprit, de aantakking met het erf Gooswilligen en de Barneveldseweg wel zichtbaar.

7

Conclusie

Begin 19^e eeuw bestaat Klein Gooswilligen uit een erf met huis, het oude huis en kleine bijgebouwen als een bakhuis, hooiberg en schaapskooi nabij de heidevelden (Bijlage A). Begin 20^e eeuw bestaat het erf uit een *woonhuis, grote nieuwe schuur met woonvertrek en moderne veestalling, varkenshokken, twee hooibergen en zodenloods* (Bijlage B). De wagenloods is in 1949 gebouwd. In ca.1965 wordt er op het noordelijke deel van het erf een (systeem)woning bijgebouwd (Bijlage F). In een kadastrale legger uit 1969 (Bijlage G) is sprake van 2 hzn. (*huizen*), *schuur, kippenhok, erf, wld. (weiland), bld. (bouwland) en noodwoning*. Wat precies met deze noodwoning bedoeld wordt is onduidelijk. Ook worden eind jaren '60 begin jaren '70 de varkensstallen gebouwd.

Eind jaren '80 van de 20^e eeuw wordt het 'oude huis', dat sinds de bouw van de (systeem)woning niet meer in gebruik is, in de zuidwesthoek van het erf gesloopt en in 2000 worden de (systeem)woning en een varkensstal gesloopt. In ditzelfde jaar wordt een tekening ingediend (bijlage I) voor de huidige woning (nr.2). Uit de gegevens van het Kadaster en het archief mag geconcludeerd worden dat er op het erf Klein Gooswilligen in het verleden meerdere woonhuizen hebben gestaan.

Het erfinrichtingsplan geeft een visualisatie van de inrichting van het erf. Er wordt aangeraden om gebruik te maken van inheemse beplantingssoorten die van oorsprong veel voorkomen in de Gelderse Vallei. De Provincie Gelderland stelt hiervoor subsidie beschikbaar. De vergoeding kan oplopen tot 50%. Contact kan worden opgenomen met de regiocoördinator Stichting Landschapsbeheer Gelderland (SLG), R. Keijzer 026 - 3 537 444. Ook kan voor de aanleg en het beheer van de houtwallen en de boomgaard contact opgenomen worden met het SLG.

Bronnen en literatuur

Archieven

Gemeente Archief Ede. Luchtfoto jaren '80 20^e eeuw. Bouwtekening systeemwoning ca. 1969.
Kadaster Apeldoorn. Hulpkaarten: 1884, 1938, ca. 1960, 1992. Kadastrale legger: 1969.

Literatuur

Berkel, van; K. Samplonius. Nederlandse plaatsnamen herkomst en historie. Utrecht, 2006 (blz.503).
BugelHajema. Welstandsnota gemeente Scherpenzeel. Amersfoort, 2009.
Brons partners. Landschapsontwikkelingsplan Gelderse Vallei. Hoofdrapport. Inventarisatie, analyse en visie. Culemborg, 2005.
Drenth, B. Het boerenerv in vroeger tijd. De Gelderse Vallei. Arnhem, september 2003.
RAAP. Archeologische monumentenzorg in de gemeente Scherpenzeel, Toelichting op de archeologische waarden- en verwachtingskaart met AMZ-adviezen, rapport 1797. Weesp, 2009.
Wolleswinkel, E.J., K. Groen. Gezicht op Scherpenzeel, een grensgeval. Scherpenzeel, 1986.

Websites (april 2014 - januari 2015)

ede.nl/gemeente/gemeentearchief/
gahetna.nl
geldersarchief.nl
watwaswaar.nl

Kaarten en foto's

Stichting werkgroep kadastrale kaart Atlas Gelderland. Kadastrale Minuut 1811 – 1832 (Scherpenzeel ingemeten 1826), ingekleurd.
Topografische kaart 1:25.000, 1862-1871(verkend),herzien in 1885, 1897 (druk): Scherpenzeel No 448.
Topografische Militaire Kaart, Bonneblad - kleur, Scherpenzeel No. 448, jaar 1911 en 1930.
Topografische kaart 1:25.000 Barneveld 32G, jaar 1962 en 2009.
Kaartmateriaal en foto's privé archief E. Van de Glind.

Bijlagen

- A Kadastrale Minuut 1811 - 1832 (Scherpenzeel 1926)
- B Kadastrale hulpkaart 1884
- C Notariële akte 1919
- D Kadastrale hulpkaart 1938
- E Kadastrale hulpkaart ca.1960
- F Bouw systeemwoning ca.1965
- G Kadastrale legger 1969
- H Kadastrale hulpkaart 1992
- I Bouwtekening woonhuis en berging 2000/2007
- J Sortimentskeuze erfbeplanting

Bijlage A: Kadastrale Minuut 1811-1832

(Scherpenzeel 1826)

De Kadastrale Minuut 1811 - 1832 (Scherpenzeel sectie B, blad 2) is in de gemeente Scherpenzeel ingemeten in het jaar 1826. Het erf is in bezit van de heer Gerardus Davelaar en consorten, fabrikteur te Scherpenzeel. Davelaar heeft naast het erf Klein Gooswilligen ook nog andere gronden in bezit (totaal ca. 140 ha. in de gemeente Scherpenzeel). Perceel 135bis staat in de kadastrale legger omschreven als *huis met erf*. Er staan naast het huis, verder het 'oude huis' genoemd, nog een bakhuis, klein bijgebouw en een hooiberg op het erf.

Bron: Kadastrale Atlas Gelderland, Scherpenzeel.

Bijlage B: Kadastrale hulpkaart 1884

De kadastrale hulpkaart uit 1884 is slecht leesbaar. Uit bijbehorende legger valt af te lezen dat de percelen kadastraal bekend onder Scherpenzeel Sectie B, 135bis en 135 worden omgenummerd naar respectievelijk 266 en 267. Perceel 266 staat omschreven als 'huis, schuren en erf'. 267 'bouwland en hakhout' (kadaster Deel 2122/47). Deze omnummering heeft naar alle waarschijnlijkheid te maken met de bouw van de schuurwoning (nr.2a) eind 19^e eeuw.

Letter en nummer der Ruit.	LAATSTE TOESTAND.			TEGENWOORDIGE TOESTAND.				
	N ^o .			N ^o .				
	Grootte.			Grootte.				
		h.	a.	e.		h.	a.	e.
o/s	135 ^{bis}		2900		266		2900	
"	135		2630		267		2630	
			5530				5530	

Bron: Kadaster.

Bijlage C: Notariële akte 1919

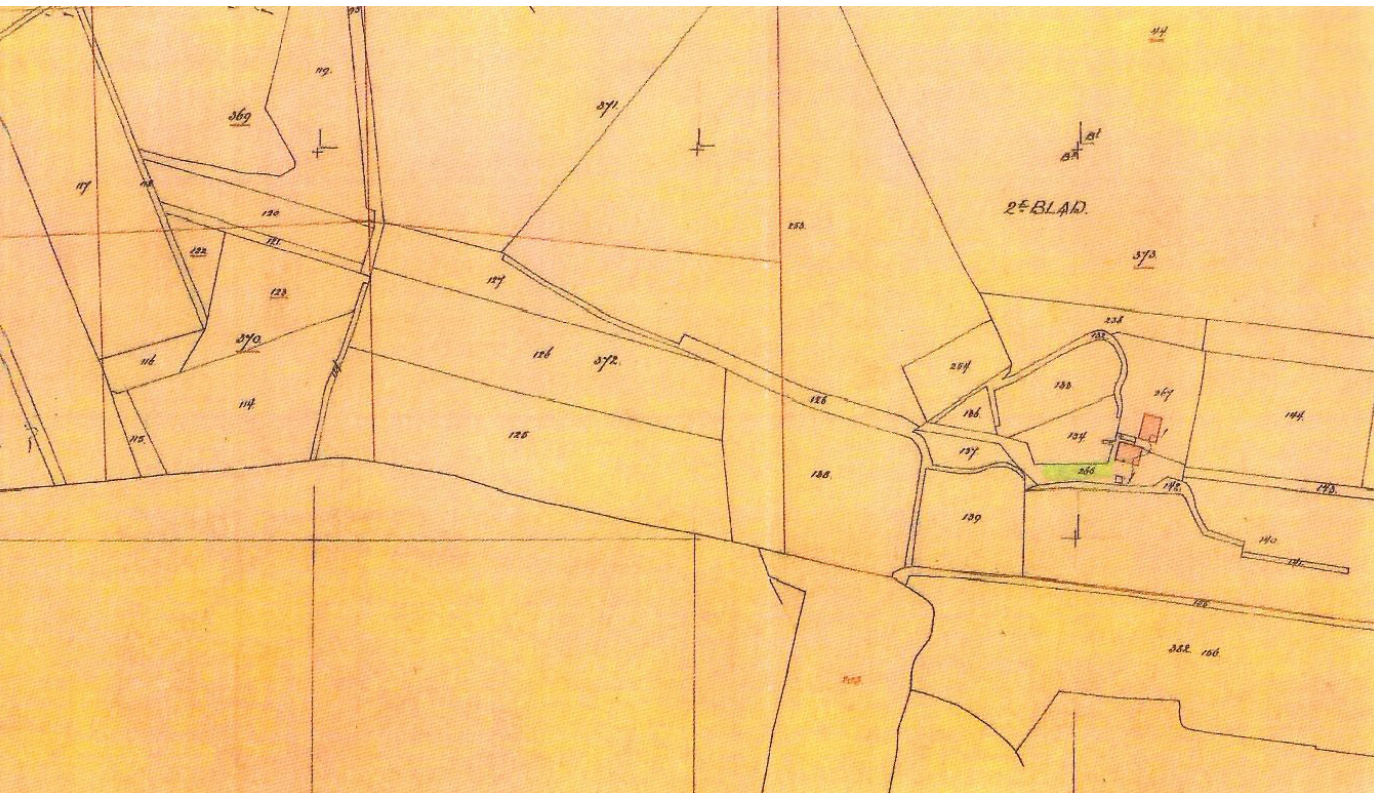
In een notariële akte uit 1919 staan de bezittingen van 'Hofstede Klein Gooswilligen' omschreven. Het bestaat uit 'woonhuis, grootte nieuwe schuur met woonvertrek en modern ingerichte veestalling en ruime varkenshokken, twee (vierroedige) hooibergen en zodenloods, erf, tuin, bouwland, weiland, hakhout, opgaande boomen, heide en wegen.....'

Bereide 2. Het hierin omschrevene de Hofstede Klein Gooswilligen bestaat uit woonhuis grootte nieuwe schuur met woonvertrek en modern ingerichte veestalling en ruime varkenshokken, twee (vierroedige) hooibergen en zodenloods, erf, tuin, bouwland, weiland, hakhout, opgaande boomen, heide en wegen alles gelegen in de gemeente Scherpenzeel en als zake kadastraal bekend in sectie B nummers 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144

Bron: Kadaster 1512-171 (1919).

Bijlage D: Kadastrale hulpkaart 1938

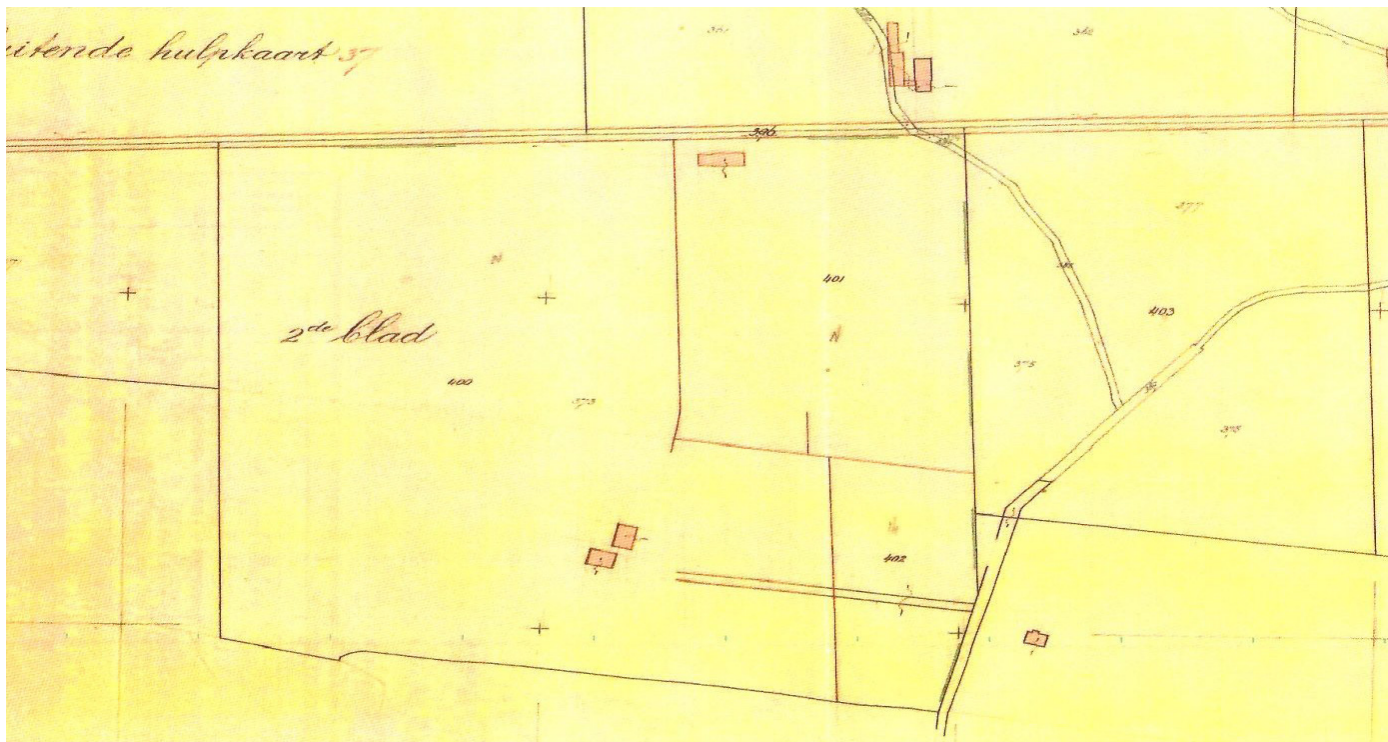
In 1938 behoren de percelen 132, 134, 142, 143, 144, 266, 267 tot het erf Klein Gooswilligen. Op de percelen 266 en 267 staat bebouwing. Op perceel 266 staat het 'oude huis'. De bebouwing op perceel 267 betreft de schuurwoning (nr.2a).

Bron: Kadaster.

Bijlage E: Kadastrale hulpkaart ca.1960

In ca. 1960 is het perceel waarop de bebouwing van het erf Klein Gooswilligen staat, bij het kadaster bekend onder nummer B373. Dit perceel wordt in de legger omschreven als *huis, schuur, erf, weiland, bouwland, weg en hakhout*. Door o.a. ruilverkaveling en de aanleg van de Gooswilligenweg zijn percelen samengevoegd en omgenummerd. B373 wordt nummer B400. B400 wordt in de legger omschreven als *kippenhokken, wagenloods, noodwoning, 2 huizen, schuren, erf, weiland en bouwland*.

Bron: Kadaster.

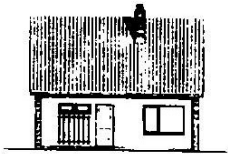
Bijlage F: Bouw systeemwoning ca.1965

Uit 1961 is een bouwtekening bekend voor de bouw van een ‘systeemwoning’. In 1964 wordt de bouwvergunning ingediend en in 1965 goedgekeurd. De woning wordt gebouwd op perceel B400.

BOUWVERGUNNING

BURGEMEESTER en WETHOUDERS van SCHERPENZEEL;
Gezien artikel 6, eerste lid onder a, der Woningwet;
BESLUITEN:

1e aan Gebr. v.d. Fliert Borssenweg 18
te Amstelveen, op zijn verzoek d.d. juni 1964
vergunning te verlenen om, overeenkomstig het bij deze vergunning behorende bouwplan en met
inachtneming van de bepalingen der verordening voor deze gemeente, bedoeld in artikel 1 der
Woningwet, op het terrein, kadastraal bekend gemeente Scherpenzeel,
Sectie B, No. 400 te bouwen van een woonhuis
met inachtneming echter van de volgende voorwaarde:
a. dat met de uitvoering van het werk binnen zes maanden na dagtekening van dit besluit
moet zijn aangevangen:

GEVELS

- 2e Te bepalen, dat deze vergunning met de daarbij behorende bijlagen ten allen tijde op
het uit te voeren werk ter beschikking moet worden gesteld van de ambtenaar belast met het toezicht
op de naleving der voorschriften der Verordening, bedoeld in artikel 1 der Woningwet, voor deze
gemeente;
- 3e Afschrift van dit besluit aan adressant te doen uitreiken als beschikking op zijn verzoek,
tegen betaling der daarvoor verschuldigde legesgelden ad f 115,00–

Bron: gemeentearchief Ede (Scherpenzeel).

SCHERPENZEEL, 4 maart 1965
Burgemeester en Wethouders voornoemd,

Op een kadastrale legger uit de jaren '60 van de 20e eeuw staat perceel B400 omschreven als 2 *huizen, schuur, kippenhokken, wagenloods, erf, weiland, bouwland en noodwoning*. Het perceel B400 wordt in het dienstjaar 1969 opgesplitst in de percelen B439 en B440.

In de kadastrale legger staat B440 omschreven als 2 *huizen (hzn), schuur, kippenhok, erf, weiland (wld), bouwland (bld) en een noodwoning*.

EIGENAAR	van de Klier in com.	VOORNAMEN Jan Reinoud	HEROEP hoogleraar	WOONPLAATS Amstel veen Borsenlaag 18
MEDE-EIGENAREN				
VRUCHTGEBRUIKER				
ERFPACHTER				
RECHT VAN OPSTALHOUDER				
BEZITTER VAN HET RECHT VAN GEBRUIK EN BEWONING				
BEKLADE MEIER.				

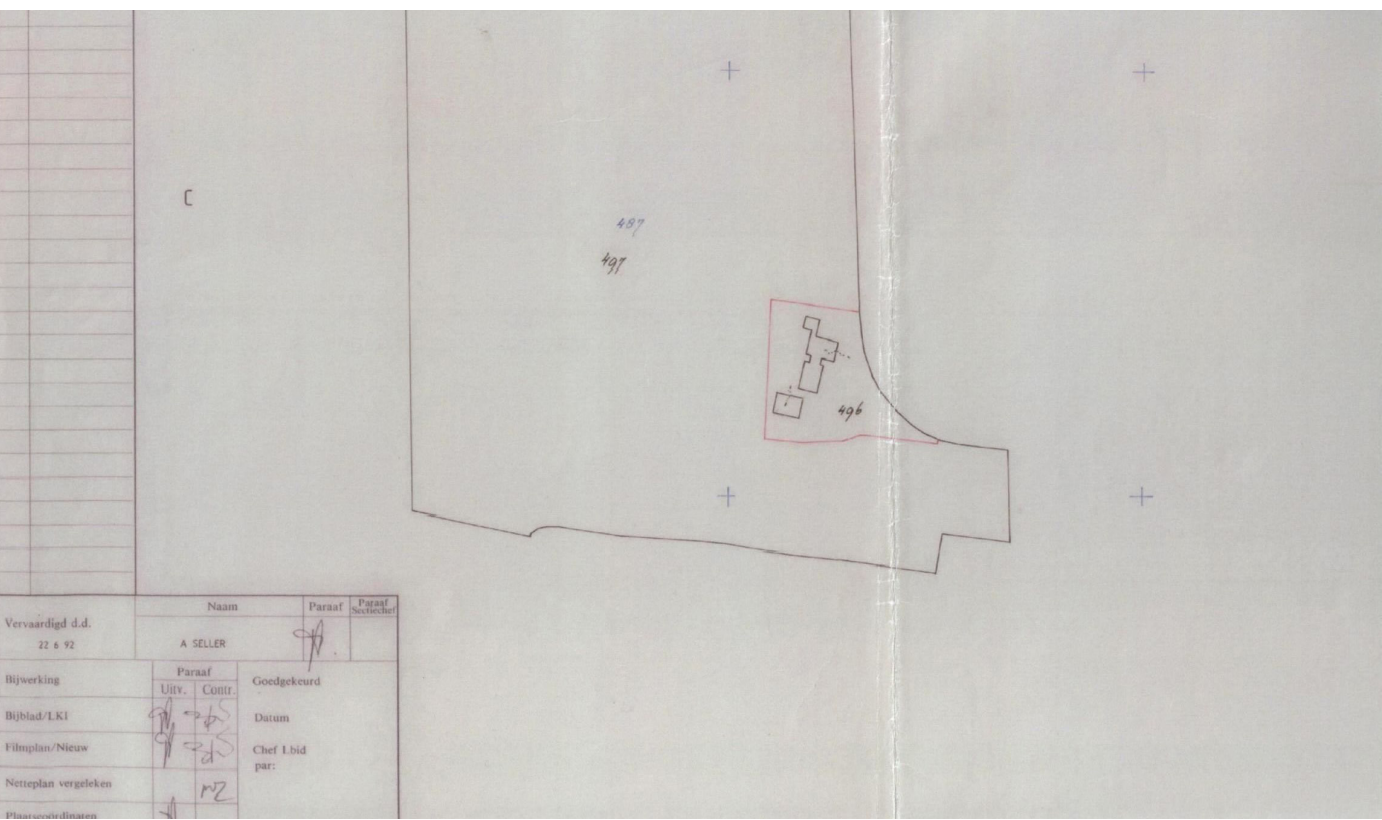
GEWIJZIGD,
ZIE REPRODUKTIE

Volgnummer	FOLDER, GEHUCHT of plaatselijke benaming (Straat, gracht, enz.)	VERWIJZING NAAR				SOORT VAN EIGENDOM	GROOTTE	Beting der geschikte pachtwaarde per hectare, vermindert met de pachtwaarde van de in de velden polder- en dijkrenten	Beting per hectare van de afrit tegen polder- en dijkrenten	Jaar waarin een vrijdom vervalt	BELASTBAAR OPBRENGST			BEKNOPTE OMSCHRIJVING VAN DE PLAATS GEHAD HEBBENDE VERANDERINGEN	AANWIJZING VAN DE ARTIKELEN EN VOLGNUMMERS VAN DIT REGISTER			
		het kadastrale plan		het register van overschrijving (Hyp. nr. 4)							On-gebouwd	J. jachtrente R. ruilverkavelings-rente H. herverkavelings-rente	Gebouwd		Waaruit getrokken		Waarheen overgebracht	
		Sectie	Nummer van het perceel	Deel	Nummer										Artikel	Volgnummer	Artikel	Volgnummer
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1	Berkhorst B		400				ba a ca	12 3/4 1/2	U		f. c.	f. c.	447 347 198	1867 1867 1867	1867	1867	1867	1867
2	Klein Gooswill gen	B	439				bld	7 3/4 1/2	16		11 1/2	148 25	407	1867	1867	1867	1867	1867
3	id		440				zand zand	11 3/4 1/2	V		159 34	407	1867	1867	1867	1867	1867	1867
								12 10 15					407	1867	1867	1867	1867	1867

Bron: gemeentearchief Ede (Scherpenzeel).

Bijlage H: kadastrale hulpkaart 1992

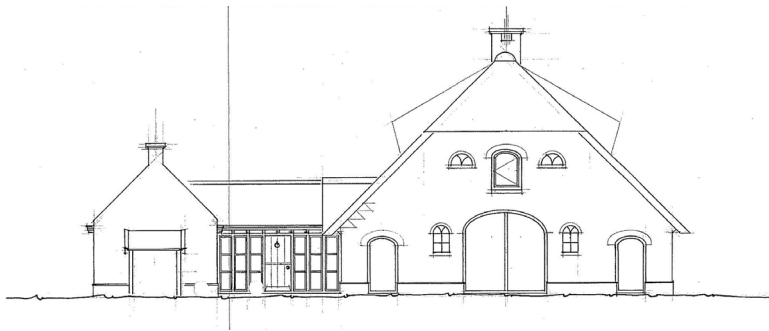
Op de kadastrale kaart van 1992 is te zien dat perceel B487 (voorheen B440) *woonhuis, schuren en tuin* wordt gesplitst in de percelen B496 en B497. Perceel B496 staat omschreven als *wonen, erf, tuin*.

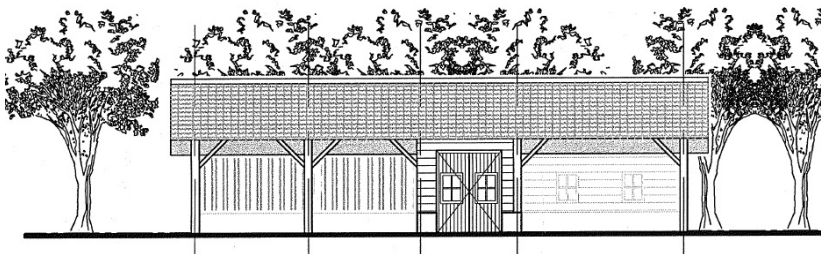
Bron: gemeentearchief Ede (Scherpenzeel).

Bijlage I: Bouwtekening woonhuis en berging 2000 / 2007

In 2000 is er een bouwtekening ingediend voor de bouw van een woning met bakhuis (nr.2).

In 2007 is er een bouwtekening ingediend voor de bouw van een berging.

Bron: gemeente Scherpenzeel.

Bijlage J: sortimentskeuze erfbeplanting

Inheemse soorten dekzandruggen, kampenlandschap:

Acacia, gewone
Berk, ruwe
Den, grove
Doorn, duin
Eik, winter
Eik, zomer
Hoogstamfruitbomen
Jeneverbes
Lijsterbes
Populier, abeel, witte

Soorten die veel voorkomen in houtwallen:

Soorten die veel in een houtsingel voorkomen zijn zomereik, elzen, meidoorn, sleedoorn, veldesdoorn, gelderse roos, inheemse vogelkers, vuilboom, hazelaar, lijsterbes, etc. Het is belangrijk de soorten in de juiste aantallen en verhoudingen aan te planten, om tot het gewenste eindbeeld te komen. Voor de aanleg en het beheer van de houtwallen en de boomgaard wordt geadviseerd contact op te nemen met de Stichting Landschapsbeheer Gelderland (zie contactpersoon onder aan pagina 39).

Bomen die veel voorkomen op erven:

Linde
Leilinde
Paardenkastanje
Esdoorn
Walnoot
Bruine beuk
Tamme kastanje
Hoogstam fruitbomen (o.a. handappel, moesappel, stoofpeer, handpeer, pruim en kers.) Niet alle soorten zijn zelf bestuivend, sommige rassen hebben een ander ras nodig om vrucht te kunnen dragen. De adviseur van de SLG kan helpen met de rassenkeuze.

Struiken die veel voorkomen op erven:

- Sering
- Boerenjasmijn
- Pluimhortensia
- Theeboompje
- Sneeuwbal
- Ranonkelstruik
- gouden regen
- Ribes
- Rozen als: Gallica- of Albaroos
- Taxus
- Buxus

Soorten die veel voorkomen in hagen:

- Beuk
- Haagbeuk
- Spaanse Aak
- Meidoorn
- Hulst
- Taxus
- Liguster

Er is een lijst beschikbaar van planten die van oorsprong voorkomen op erven in de Gelderse Vallei. Hiervoor wordt verwezen naar 'Het boerenerf in vroegere tijd' De Gelderse Vallei, Baukje Drenth, 2003.

Als er bij de inrichting aangesloten wordt bij de geschiedenis van de plek en er gebruik gemaakt wordt van inheemse soorten bestaan er bij de Provincie Gelderland subsidiemogelijkheden. De vergoeding kan oplopen tot 50%. Hiervoor kan contact opgenomen worden met R. Keijzer van Stichting Landschapsbeheer Gelderland (026 - 3537444).